

K R O N I K A

Simona KHATEBOVÁ

DOI: 10.14746/bo.2021.1.10

Masarykova univerzita

K životnímu jubileu prof. Marie Krčmové*

O loňských Vánocích oslavila významné životní jubileum prof. PhDr. Marie Krčmová, CSc., přední osobnost české bohemistiky širokého odborného rozpětí. Během svého plodného vědeckého působení se věnovala především fonetice a fonologii, dialektologii, teorii národního jazyka, sociolingvistice a stylistice, zohledňující přitom kontext bohemistický, obecně jazykovědný a slavistický. V současné době je emeritní profesorkou filozofických fakult Masarykovy univerzity v Brně (od r. 2009) a Ostravské univerzity (od r. 2010).

Marie Krčmová se narodila 24. prosince 1940 v Brně jako dcera literárního vědce Josefa Hrabáka, vliv rodinného prostředí lze vytušit z jejího kladného vztahu ke kvalitní krásné literatuře či z jejího zájmu o umělecké texty v rámci stylistických zkoumání. Své odborné zaměření však orientovala na rozdíl od svého otce především lingvisticky – během studií mj. navštěvovala rozšiřující kurzy fonetiky a polštiny, a když v r. 1962 absolvovala na brněnské filozofické fakultě učitelské studium češtiny a ruštiny, nastoupila na brněnskou pobočku Ústavu pro jazyk český Československé akademie věd. Během tamního působení se zabývala fonetikou a dialektologií (podílela se např. na sběru a zpracování dat pro *Český jazykový atlas*; 1992–2011). Na základě dizertační práce *Přízvukování předložek na Brněnsku* získala v r. 1966 titul PhDr., v r. 1972 obhájila kandidátskou práci *Městská mluva brněnská*, od r. 1971 již přitom působila jako odborná asistentka na katedře českého jazyka své mateřské fakulty. Právě městská mluva, do té doby dosud nepopsaná varieta českého jazyka, se stala jedním z jejích stěžejních výzkumných témat. Věnovala mu monografii *Běžně mluvený jazyk v Brně* (1981), kterou se v r. 1991 habilitovala. V r. 1998 byla jmenována profesorkou pro obor český jazyk.

Z jubilejních aktivit na brněnské filozofické fakultě je třeba vyzdvihnout především její podíl na budování nynějšího Ústavu obecné jazykovědy a baltistiky, který

* Tento příspěvek vznikl na Masarykově univerzitě v rámci projektu Gramatika a lexikon češtiny 2020 podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2021.

vedla od počátku jeho vzniku až do r. 2004, a s tím spojenou práci na vytváření oborů postgraduálního studia obecné jazykovědy a indoevropské srovnávací jazykovědy. Dodnes je členkou příslušných oborových a vědeckých komisí. Dále připomeňme její členství ve vědecké radě fakulty (1998–2000) a v akademickém senátu na úrovni fakultní (1993–1999) i univerzitní (1996–1999). Jubilejní činnost se neomezuje pouze na mateřskou univerzitu, např. od r. 2002 započala externí spolupráci se Slezskou univerzitou v Opavě a od r. 2005 také s Ostravskou univerzitou. Její mezinárodní působení charakterizuje silná vazba na slovanské země: přednášela např. v Bulharsku, opakovaně též v Polsku a na Slovensku; pravidelně se účastnila slavistických konferencí a byla také spoluřešitelkou mezinárodního výzkumného programu (koordinovaného S. Gajdou z Opolské univerzity) *Slovanské jazyky v podmínkách historických a politických změn ve střední a východní Evropě* (1945–1995), v jehož rámci vyšla série monografií věnujících se jednotlivým slovanským jazykům *Najnowsze dzieje języków słowiańskich* (1998), M. Krčmová přitom významně přispěla k vytvoření svazku o češtině. Se slovanskými zeměmi udržuje kontakty i nadále, jmenujme alespoň polské kolegy, kterými jsou M. Balowski nebo již zmíněný S. Gajda.

V jubilejním multidisciplinárním zaměření můžeme sledovat logickou linii, svůj zájem orientuje postupně od zkoumání zvukové realizace (nejen českého) jazyka (pro dialektologické výzkumy velmi potřebného – počátky vědecké dráhy věnované fonetice a dialektologii jsme zmínili výše), přes poznávání celého spektra variet národního jazyka se nevyhnutelně dotýká oblasti jazykové kultury a na ni navazujících témat sociolingvistiky, pedolinguistiky, praktické stylistiky aj. Kromě základní stratifikace češtiny postihuje povahu běžné mluvy, připomeňme alespoň její kapitoly v kolektivní práci *Čeština na přelomu tisíciletí* (1997) nebo studii o stavbě mluvených komunikátů v publikaci *Tváře češtiny* (2000). Na vyšší rovině abstrakce dospívá k formulování obecných tendencí a pravidel užívání jazyka v dorozumívací praxi – to v rámci funkční stylistiky, které se věnuje od 70. let. Spolu s J. Chloupkem a E. Minářovou vytváří skriptum *Stylistické minimum* (1987), na to pak navazuje řada průběžně aktualizovaných knižních publikací, plnicích mj. funkcí vysokoškolských učebnic; na nich se již podílí také M. Čechová: *Stylistika češtiny* (1991), *Stylistika současné češtiny* (1997) a *Současná česká stylistika* (2003), po úmrtí J. Chloupka vydala trojice autorů ještě *Současnou stylistiku* (2008). Vedle toho M. Krčmová dlouhá léta vyučovala fonetiku a fonologii, připravila za tímto účelem řadu učebních textů pro studenty bohemistiky a obecné jazykovědy, mj. i v multimediální podobě.

Spolupracovala na tvorbě významných kolektivních publikačních výstupů vázaných na grantové projekty, mezi něž patří např. *Příruční mluvnice češtiny* (kam přispěla kapitolou věnovanou fonetice a fonologii; poprvé v r. 1995), *Encyklopedický slovník češtiny* (2002), *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky* (kapitola o stylistice; 2007), z nejnovějších děl je zapotřebí uvést elektronicky zpřístupněný *Nový*

encyklopedický slovník češtiny (2010–2016; <https://www.czechency.org/>), na jehož vzniku se podílela jako autorka a koordinátorka desítek hesel z oblasti stylistiky a jazykové kultury, nadto zpracovala také řadu hesel z oblasti fonetiky a fonologie. Sama byla vedoucí řešitelského týmu v projektech *Komparativní studium věcných textů* (2002–2005), jehož výsledkem byla webová stránka *Stylistický web* (www.phil.muni.cz/stylistika/), a *Integrace v jazycích – jazyky v integraci* (dokončen v r. 2009).

Multidisciplinární prizma, jež je M. Krěmové vlastní, se odráží i v jejím jedinečném autorském stylu, který, ač prostorově úsporný, vyniká značnou obsahovou nasyceností, komplexností a precizní kauzální propojeností faktů. Její práce, pro ty novějšího vydání to platí obzvláště, prozrazují jubilantčinu životní zkušenost a schopnost vnímat (nejen jazykové) jevy jako součást kontinua a chápat variabilitu jazyka jako přirozenou součást lidských životů a dějinného proměňování. Souzní to s jejími osobnostními vlastnostmi, z nichž zvláště výrazná je upřímná radost z nekonečnosti poznávání a také z úspěchů, kterých pečlivou prací dosáhli její kolegové a studenti; a je to také empatie, jejímž prostřednictvím dokáže rozumět jazyku i lidským osudům. Jubilantka je vskutku výraznou vědeckou i pedagogickou osobností, jejímž odborným školením prošla řada současných akademických pracovníků, v nichž zanechala hlubokou stopu, o čemž svědčí mj. srdečná přání v jubilejních textech předešlých let. Být studentem profesorky Krěmové je výsada a jsem přesvědčena, že to tak vnímají všichni, kterým se v minulosti trpělivě a obětavě věnovala. Závěrem si dovoluji vyslovit soukromé poděkování za její dosavadní podporu a odborné vedení a zároveň bych chtěla paní profesorce popřát, aby ji v dalších letech provázelo pevné zdraví, všestranná spokojenost a samozřejmě její osobitý smysl pro humor a životní nadhled.